

Samen sterk voor vrijheid toen en nu

Oorlog is niet ver weg. Oorlog is meer dan een verhaal van vroeger. Daarom slaan *Soldaat van Oranje – De Musical* en *War Child* een brug tussen het verleden en het heden. We delen het verhaal van de Tweede Wereldoorlog en de vele oorlogen die helaas nog altijd plaatsvinden.

Op een inspirerende manier maken we leerlingen bewust van de impact van oorlog op mensen en de samenleving. De woorden vrijheid, idealen, keuzes, veerkracht en toekomst krijgen meer lading. En we laten leerlingen beseffen dat de dilemma's van toen net zo goed de dilemma's van nu zijn.

Want vrij zijn en je vrij voelen is niet vanzelfsprekend. Daarom maken we ons sterk voor kinderen die nú opgroeien met de gevolgen van oorlog en geweld.

We willen leerlingen inspireren dit ook te doen. En dat doen we graag samen met jou!

Dus dankjewel
en we wensen je
veel lesplezier!

Handleiding

Elke opdracht kan afzonderlijk worden uitgevoerd. De opdrachten zijn zoveel mogelijk ingestoken op zelfstandige verwerking en zijn geschikt voor het gehele vo. Er staan suggesties om te differentiëren (◀◀ en ▶▶) binnen de opdrachten, zodat je het niveau kunt aanpassen naar het niveau van de klas. In deze handleiding zijn ook gespreksvragen opgenomen die je kunt gebruiken in de les.

Hoe ga je te werk?

Dit lespakket bestaat uit zeven verschillende opdrachten, alles bij elkaar vormt het een project.

- ♦ **De Tweede Wereldoorlog - Duur: 1 lesuur**

De leerlingen maken een tijdlijn over de Tweede Wereldoorlog en denken na over verschillende groepen die in de oorlog tegenover elkaar kwamen te staan.

- ♦ **Verskillende verhalen - Duur: 1 lesuur**

De leerlingen lezen verschillende persoonlijke verhalen van mensen die leefden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze denken na over het maken van keuzes in oorlogstijd.

- ♦ **Vorbereiding bezoek Soldaat van Oranje – De Musical - Duur: 15 minuten**

Je gaat met de leerlingen in gesprek over hun rol tijdens de voorstelling. De leerlingen leren hoe ze zich horen te gedragen en wat ze kunnen verwachten. Heb je je al [opgegeven](https://www.soldaatvanoranje.nl/warchild) voor een bezoek aan de voorstelling? www.soldaatvanoranje.nl/warchild

- ♦ **Nagesprek Soldaat van Oranje – De Musical - Duur: 30 minuten**

Na afloop van de voorstelling gaan de leerlingen samen in gesprek over wat ze gezien en gehoord hebben.

- ♦ **Oorlog nu - Duur: 2 uren**

De leerlingen verdiepen zich in een actueel conflict en doen onderzoek naar de gevolgen van een oorlog voor mensen. Ze leren Bahara kennen, een meisje dat moest vluchten voor oorlogsgeweld, en ze denken na over hoe je je gevoelens kunt uiten.

- ♦ **Wat vind jij? - Duur: 1 lesuur**

De leerlingen denken na over stellingen rondom oorlog en de gevolgen ervan. Ze nemen zelf een standpunt in en leren open te staan voor de mening en ideeën van anderen.

- ♦ **Kom in actie! - Duur: 2 uren + het uitvoeren van de actie**

De leerlingen zetten een fondsenwervende actie op touw waarbij ieders talenten benut worden, om zo leeftijdsgenoten in conflictgebieden te ondersteunen.

Doelstellingen

De lessen zijn vakoverstijgend en passen goed bij de vakken mens & maatschappij, maatschappijleer, burgerschap, geschiedenis, mentorlessen, CKV en Nederlands. De opdrachten sluiten aan op de volgende kerndoelen:

Nederlands

- ♦ De leerling leert zich mondeling en schriftelijk begrijpelijk uit te drukken.
- ♦ De leerling leert deel te nemen aan overleg, planning, discussie in een groep.

Mens en Maatschappij

- ♦ De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- ♦ De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.
- ♦ De leerling leert een eenvoudig onderzoek uit te voeren naar een actueel maatschappelijk verschijnsel en de uitkomsten daarvan te presenteren.
- ♦ Leerlingen leren over psychologische inzichten, sociale omstandigheden en dilemma's in de samenleving die welzijn en welbevinden beïnvloeden.
- ♦ Leerlingen leren hoe beelden en ideeën over anderen tot stand komen en hoe je kunt omgaan met verschillende denkbeelden en belangen.

Kunst en Cultuur

- ♦ De leerling leert door het gebruik van elementaire vaardigheden de zeggingskracht van verschillende kunstzinnige disciplines te onderzoeken en toe te passen om eigen gevoelens uit te drukken, ervaringen vast te leggen, verbeelding vorm te geven en communicatie te bewerkstelligen.

Bewegen en Sport

- ♦ De leerling leert eenvoudige regelende taken te vervullen die het mogelijk maken, zelfstandig en samen met andere leerlingen bewegingsactiviteiten te beoefenen.

De Tweede Wereldoorlog

De leerlingen maken een tijdlijn met belangrijke gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog. De tijdlijn kunnen ze aanvullen met actuele gebeurtenissen uit de regio. Ook denken de leerlingen na over de verschillende groepen die tijdens de Tweede Wereldoorlog tegenover elkaar kwamen te staan.

Duur:

- ♦ 1 lesuur

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... kunnen verschillende gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog benoemen.
- ... kunnen het chronologische verloop van de Tweede Wereldoorlog benoemen.
- ... weten dat er bij een conflict twee of meerdere groepen tegenover elkaar staan.

Benodigdheden:

- ♦ voor elke leerling het werkblad *De Tweede Wereldoorlog*
- ♦ voor elke leerling bijlage 1: *Tijdlijn*
- ♦ eventueel een device en informatieve boeken over de Tweede Wereldoorlog
- ♦ lijm, schaar, stiften

Opdracht 1: Tijdlijn

De leerlingen gaan aan de slag met het maken van een tijdlijn over de Tweede Wereldoorlog. Ze knippen de gebeurtenissen en de foto's van bijlage 1 *Tijdlijn* uit. Ze zoeken in boeken of op het internet op wanneer de gebeurtenis plaatsvond en leggen deze bij de juiste datum op de tijdlijn. Sommige zijn al gegeven. Daarna plakken ze de juiste foto bij de gebeurtenis op de tijdlijn. Bij elke gebeurtenis hoort één foto.

Differentiatie ►►

De leerlingen vullen de tijdlijn aan met gebeurtenissen uit hun eigen regio. Ze denken na over vragen als: Wat gebeurde er in jouw regio tijdens de Tweede Wereldoorlog? Welke (familie)verhalen ken je? Welke gebeurtenissen ontbreken er volgens jou nog in de tijdlijn? Vul de tijdlijn met minstens vijf gebeurtenissen aan.

2
Oog in oog

Oorlog verandert je leven. Oorlog sprekt mensen tegen elkaar uit. Vrienden kunnen vijanden worden en onbekenden groeien juist naar elkaar toe, omdat ze hetzelfde nastreven.

Bij elke gebeurtenis in de oorlog ontstaan er twee of meerdere groepen die zich tegen elkaar keren. Bedenk welke groepen dit kunnen zijn. Praat samen over de volgende vragen en noteer kort jullie antwoord.

Welke verschillende groepen ontstonden er toen nazi-Duitsland Nederland binnenviel? Wat waren hier de gevolgen van?

Welke groepen hadden een keuze om ergens bij te horen en welke niet? Wat waren daar de gevolgen van?

Zoek op wat er gebeurde tijdens de Februaristaking. Welke groepen stonden er tegenover elkaar? Waarom is het belangrijk om op te komen voor een ander?

Tijdens Dolle Dinsdag vluchtten nazi's en NSD'ers uit Nederland uit angst voor de bevrijding. Welke groep staat hiertegenover? Hoe beleefde zij Dolle Dinsdag?

De oorlog is voorbij. Hoe ziet de samenleving er dan uit? Kun je samenleven met mensen die ooit lijfrecht tegenover je stonden? Leg je antwoord uit.

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

2

Opdracht 2: Oog in oog

De leerlingen voeren deze opdracht in tweetallen of in groepjes uit, het kan ook klassikaal. Ze denken na over de groepen die tijdens een oorlog tegenover elkaar komen te staan. Laat de leerlingen op elkaar reageren en probeer de visie van alle groepen te belichten: Hoe zou het zijn als je bij een bepaalde groep hoort? Kun je van die groep overstappen naar een andere groep? Welke gevoelens en gedachten spelen er mee?

Tijdslijn

Adolf Hitler wordt rijkskanselier van Duitsland.

maart 1933

Nazi-Duitsland valt Polen binnen.

september 1939

Nederland wordt binnengevallen door nazi-Duitsland.

10 mei 1940

WAR child

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

© Eigen 1 Tijdslijn | De Tweede Wereldoorlog

Koningin Wilhelmina vlucht naar Londen.

13 mei 1940

Bombardement op Rotterdam. Hierna geeft Nederland zich over.

14 mei 1940

Razzijs in de Jodenbuurt van Amsterdam. Ongeveer 400 Joodse mannen worden opgepakt.

maart 1941

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

© Eigen 1 Tijdslijn | De Tweede Wereldoorlog

Het wordt verplicht voor iedereen om een persoonsbewijs bij zich te dragen. Joden krijgen een grote letter J in hun persoonsbewijs.

april 1941

De eerste deportatie van Joden naar het concentratiekamp Auschwitz.

juli 1942

D-Day. De geallieerden komen met een groot leger aan in Noord-Frankrijk. Vanuit daar proberen ze Europa te bevrijden.

6 juni 1944

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

© Eigen 1 Tijdslijn | De Tweede Wereldoorlog

De eerste dorpen in Zuid-Limburg worden bevrijd. Tot 26 september bevrijden de geallieerden het zuiden van Nederland, tot aan Arnhem.

12 september 1944

Bevrijding van Nederland.

5 mei 1945

Atoombommen op Hiroshima en Nagasaki in Japan. Een paar dagen later geeft Japan zich over, de Tweede Wereldoorlog is voorbij.

6/9 augustus 1945

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

© Eigen 1 Tijdslijn | De Tweede Wereldoorlog

Bijlage bij opdracht 1: Tijdslijn

Verschillende verhalen

De leerlingen bekijken verschillende persoonlijke verhalen van mensen die leefden tijdens de Tweede Wereldoorlog. De oorlog had impact op hun leven. Sommigen maakten keuzes: doe ik wat de bezetter zegt, en kan ik dat? Kom ik in verzet? Of pas ik mij aan? Of mensen keuzes konden maken en welke keuze ze maakten, hing af van hun situatie.

Duur:

- ♦ 1 lesuur

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... leren wat de begrippen collaboratie, assimilatie en verzet betekenen.
- ... denken na over keuzes maken en of iedereen wel een keuzemogelijkheid had.
- ... denken na over verschillende stellingen.
- ... leren hun mening te beargumenteren.

Benodigheden:

- ♦ voor elke leerling het werkblad *Verschillende verhalen*.

Opdracht 1: Keuzes maken

De leerlingen lezen drie verhalen over mensen die keuzes maakten in de oorlog. Ze denken na over welk begrip (collaboratie, assimilatie of verzet) het best

bij hun daden past. Bespreek de antwoorden van de leerlingen eventueel klassikaal na.

Opdracht 2: Bespreken

De leerlingen beantwoorden in tweetallen de volgende vragen:

- Is niets doen ook een keuze?
- Heb je altijd een keuze? Wanneer wel/niet?
- Is onderduiken ook een keuze?

Bespreek de stellingen klassikaal na en vraag de leerlingen naar hun mening.

Differentiatie ◀◀

De stellingen kunnen best pittig zijn. Bespreek de stellingen klassikaal in plaats van in tweetallen. Hierdoor kun je de leerlingen wat meer sturing geven.

Differentiatie ▶▶

Vraag de leerlingen of ze zelf een stelling kunnen bedenken. Bespreek deze stelling klassikaal.

TIP! Als de leerlingen weinig kennis hebben van het verloop van de Tweede Wereldoorlog, is het aan te raden om de opdracht 'Tweede Wereldoorlog' eerst aan te bieden.

Lees nu hieronder de verhalen over keuzes maken in oorlogstijd. Deze mensen hebben echt bestaan. Wat past bij deze personen: **assimilatie, collaboratie of verzet?**

As-si-mi-lä-tie (de v meervoud: assimilatie) Je ging samen met de bezetters dat wilde.

Col-la-bo-ra-tie (de v) Samenwerken met de bezetters.

Ver-zet-ten (de v) Verzet heeft verzet. De bezetters tegenover. In verzet komen.

Christiaan Lindhout
Christiaan was 28 jaar toen de oorlog uitbrak. Hij sloot zich aan bij het verzet. Hij heeft verschillende keuzes gemaakt voor het verzet in Nederland, België en Frankrijk. In 1944 kwam hij terecht dat zijn broer was gearresteerd. Om zijn broer te redden, ging Christiaan samenwerken met de Duitsers. Hij heeft veel verzet-mensen verraden.

Neeltje Fokker
Neeltje woonde in Den Haag. Ze was verlost van de oorlog. Ze speelde ouders van gescheiden baig's aan om hun kind te vernemen naar leden van het Koninklijk Huis. In 1941 kreeg een baby die naam Irene Beatrix Juliana Wilhelmina. Toen de Duitsers dit hoorden, werd Neeltje opgepakt.

Kleur kiezen
Welke keuze(s) maakt Christiaan?
Assimilatie, collaboratie of verzet?
Of is er sprake van een combinatie? Geef het aan door een aantal vakjes te kleuren.

Assimilatie	weinig	veel
Collaboratie		
Verzetten		

Waarom heb je deze verdeling gemaakt?

Kleur kiezen
Welke keuze(s) maakt Neeltje?
Assimilatie, collaboratie of verzet?
Of is er sprake van een combinatie? Geef het aan door een aantal vakjes te kleuren.

Assimilatie	weinig	veel
Collaboratie		
Verzetten		

Waarom heb je deze verdeling gemaakt?

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

Betty Oudek
Betty studeerde om kinderverzorgster te worden toen de oorlog uitbrak. Omdat ze Joods was, mocht ze alleen nog maar werken in een Joodse crèche. Toen de deportaties begonnen, werd deze crèche getrokken om Joodse kinderen tot en met 13 jaar op te vangen. Betty en een paar collega's probeerden zoveel mogelijk kinderen te redden van deportatie. Het lukte om meer dan 600 kinderen uit de handen van de nazi's te houden. Zij overleefden de oorlog.

Kleur kiezen
Welke keuze(s) maakt Betty?
Assimilatie, collaboratie of verzet?
Of is er sprake van een combinatie? Geef het aan door een aantal vakjes te kleuren.

Assimilatie	weinig	veel
Collaboratie		
Verzetten		

Waarom heb je deze verdeling gemaakt?

2 Bespreken
Bespreek de volgende vragen in tweetallen. Noteer kort jullie antwoorden.

Is niets doen ook een keuze?

Heb je altijd een keuze? Wanneer wel/niet?

Is onderduiken ook een keuze?

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

3 Wat kun jij doen tegen onrecht?

Tijdens de Tweede Wereldoorlog deed de grootste groep mensen niets. Ze zagen bijvoorbeeld dat Joden werden opgepakt, maar ze deden daar niets tegen. Joden, Roma en Sinti, homoseksuelen en personen met een beperking werden vervolgd om wie zij waren. Zij hadden daarin geen keuze. Een hele kleine groep kwam in actie.

Deze opdracht doe je in tweetallen.
Kies om de beurt een uitspraak. Degene die kiest, geeft als eerste zijn mening. Daarna reageert de ander. Is de stelling bevestigend? Vink het af en wissel van beurt.

'Opkomen voor anderen is belangrijker dan je eigen veiligheid.'

'Grote verzetsacties zijn belangrijker dan kleine.'

'Als je wegstijgt voor onrecht, ben je zelf ook schuldig.'

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

Opdracht 3: Wat kun jij doen tegen onrecht?

Vertel voorafgaand aan deze opdracht dat niet iedereen de mogelijkheid had om een keuze te maken. Joden, Roma

en Sinti, homoseksuelen en personen met een handicap werden tijdens de Tweede Wereldoorlog om wie zij waren. Zij hadden daarin geen keuze. De rassensleer van de nazi's bepaalde welke mensen superieur waren en welke groepen mensen minderwaardig. Door middel van propaganda overtuigden de nazi's mensen ervan dat deze groepen een gevaar waren voor het Germaanse ras en het Duitse rijk. Geef hier eventueel meer uitleg over, mogelijk weten niet alle leerlingen welke groepen nog meer vervolgd werden door de nazi's.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog keek de grootste groep mensen weg. Deze omstanders zagen dat Joden werden opgepakt, maar ze deden niets. Een heel kleine groep kwam in actie.

De leerlingen praten over drie stellingen. Moedig hen aan hun mening met verschillende argumenten te onderbouwen.

- Opkomen voor anderen is belangrijker dan je eigen veiligheid.
- Als je wegstijgt voor onrecht, ben je zelf ook schuldig.
- Grote verzetsacties zijn belangrijker dan kleine.

Differentiatie ►►

Je kunt nog een aantal nieuwe stellingen in een onderwys leergesprek behandelen:

- In tijden van oorlog kun je niemand vertrouwen.
- Niets doen is een keuze en die keuze kan verkeerd zijn.
- Met gevaar voor eigen leven zal ik mensen helpen die ik niet ken.
- Als iedereen in verzet komt, kan een land niet ingenomen worden.

Vorbereiding bezoek

Soldaat van Oranje – De Musical

De leerlingen krijgen allemaal een flyer op A5 formaat, die antwoord geeft op vragen als: Wat kun je verwachten als je naar een voorstelling gaat? Hoe ziet de zaal eruit en hoe gedraag ik me tijdens de voorstelling?

Duur:

- ♦ 15 minuten

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... weten hoe ze zich horen te gedragen tijdens de voorstelling.
- ... lezen weetjes over de musical.

Benodigheden:

- ♦ voor iedere leerling bijlage 2 *Vorbereiding bezoek Soldaat van Oranje – De Musical*

Vraag aan de leerlingen wie er al eens bij een voorstelling geweest is. Weten ze welke regels er gelden en hoe je je hoort te gedragen? Geef de leerlingen de tijd om over hun eigen ervaring te vertellen.

Neem met de leerlingen de hand-out *Vorbereiding bezoek Soldaat van Oranje – De Musical* door.

Besteed hierbij aandacht aan de volgende punten:

- ♦ De voorstelling speelt zich af tijdens de Tweede Wereldoorlog. Geweerschoten, een persoon die geëxecuteerd wordt, vechtscènes, overvliegende vliegtuigen en harde geluiden horen daarbij. Sommige leerlingen zullen hier, door eigen ervaringen, moeite mee hebben. Maak afspraken met de leerlingen: hoe kun je een ander helpen in deze situatie, wat kun je doen als je het moeilijk hebt?
- ♦ Bespreek dat er tijdens de voorstelling liefdes-scènes en vechtscènes voorbijkomen. De leerlingen hoeven hier tijdens de voorstelling niet op te reageren.
- ♦ Vertel dat jassen en tassen niet mee de zaal in mogen en dat het niet is toegestaan om te eten of te drinken tijdens de voorstelling.
- ♦ Vertel dat de leerlingen voor aanvang van de voorstelling of in de pauze naar het toilet kunnen gaan. Tijdens de voorstelling is dit niet mogelijk, omdat de zaal ronddraait.

Deel na deze les de hand-outs (A5) uit aan de leerlingen, of geef ze deze onderweg naar de voorstelling. Zo zijn ze goed voorbereid op het theaterbezoek.

**Samen sterk voor vrijheid
toen en nu**

De voorstelling is gebaseerd op een waargebeurd verhaal. Soldaat van Oranje, Erik Hazelhoff Roelfzema, heeft ook meegelerzen met een deel van het script. Hij overleed in 2007.

Op het toneel zie je dertig verschillende acteurs, achter de schermen werken nog eens 120 mensen om de voorstelling mogelijk te maken.

In de foyer is de tentoonstelling *Morgen is vandaag. Kun je kiezen in oorlogstijd?* te zien.

Al meer dan 3,5 miljoen mensen hebben *Soldaat van Oranje – De Musical* gezien. Het is de langstlopende theatervoorstelling in Nederland.

Veel studentenverenigingen hebben een ontgroening. De jongste leden moeten dan allemaal klusjes doen voor de oudere leden en worden voor gek gezet om de onderlinge band te versterken. De jongste leden worden feuten genoemd.

Sommige acteurs hebben al meer dan 1600 keer in *Soldaat van Oranje – De Musical* gespeeld.

Weetjes
over *Soldaat van Oranje – De Musical*

WAR
child

Vooraf
aan *Soldaat van Oranje – De Musical*

De zaal draait rond. Je kunt de zaal niet verlaten of even naar het toilet. In geval van nood wend je je tot de zaalwacht. **TIP!** Ga vóór de voorstelling naar het toilet.

Ook in tijden van oorlog bloeit liefde op. Er zitten intieme scènes in de voorstelling.

Tijdens
Soldaat van Oranje – De Musical

In het theater ben je stil.

De toneelspelers staan op het toneel, jij zit rustig op je stoel. **Het maken van handgebaren of roepen, horen niet bij jouw rol.** Het gebeurt gelukkig niet vaak, maar leerlingen die zich misdragen worden uit de zaal verwijderd.

Tijdens de voorstelling is het niet toegestaan om filmpjes of foto's te maken. **Zet je telefoon uit. Gebruik je hem toch, dan wordt hij ingenomen.**

Tijdens de voorstelling blijf je op je stoel zitten.

Gevechten kunnen er spannend uitzien, maar: de spelers weten wat ze doen en ook wie het gevecht wint. **Aanmoediging hebben ze niet nodig.**

Harde geluiden, gewerschoten, bommen en rook komen voor in de voorstelling. Praat met je docent als je denkt dat dit moeilijk zal zijn voor jou en spreek af met een klasgenoot die jou kan steunen om naast elkaar te zitten.

Merk je dat jij of een klasgenoot erg schrikt van een gebeurtenis op het toneel? **Steun elkaar** door in stilte te laten zien dat jij er bent voor de ander. Het komt goed, je bent samen.

Als de voorstelling is afgelopen komen de acteurs nog één keer op. Nu mag je opstaan en klappen. **Als alle acteurs van het toneel zijn, mag je de zaal verlaten.**

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje – De Musical X *War Child*

Differentiatie ►►

Leg de leerlingen een aantal situaties voor. Wat vinden ze van dit gedrag? Laat de leerlingen reageren.

- ♦ Bibi moet nodig naar het toilet. Ze moet wachten op de zaalwacht voor ze de zaal kan verlaten. Bibi wordt boos en zegt: 'De zaalwacht heeft echt niks over mij te zeggen.'
- ♦ Geza is erg misselijk, hij denkt dat hij moet overgeven. Hij mag de zaal verlaten, dit is een noodsituatie.
- ♦ 'Heil Hitler!' Jara en Xavi staan op en doen de groet na, ze worden verwijderd uit de zaal.
- ♦ Lora beantwoordt het appje van haar moeder. De zaalwacht pakt haar telefoon af. Die mag ze na de voorstelling pas ophalen.
- ♦ Kaya schrikt van een harde knal. Lina fluistert dat het allemaal goed komt.

Nagesprek

Soldaat van Oranje – De Musical

De leerlingen hebben de voorstelling gezien. Om stoom af te blazen en samen na te denken over wat ze allemaal gezien en gehoord hebben, hebben we vijf denkvragen voor de leerlingen op een rijtje gezet. De leerlingen kunnen hier op locatie, in de bus terug of op school over nadenken.

Duur:

- ♦ 30 minuten

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... reflecteren op het verhaal.
- ... beseffen dat omstandigheden impact hebben op het maken van keuzes.
- ... maken de koppeling tussen het verleden en het heden.

Benodigdheden:

- ♦ voor iedere leerling het werkblad *Nagesprek Soldaat van Oranje – De Musical*

Opdracht 1: Reflectie

De leerlingen praten samen over de vragen en schrijven een korte samenvatting van hun gesprek op. Bespreek de antwoorden met de leerlingen na.

- ♦ Welke scène vond je het meest indrukwekkend of ontroerend en waarom?
- ♦ Op welke manier worden de verschillende groepen/perspectieven op de oorlog zichtbaar?
- ♦ Welke boodschap wil de voorstelling overbrengen, denk je?
- ♦ Heb je altijd een keuze in oorlogstijd? Wanneer wel of niet?
- ♦ Wat kan dit verhaal ons leren over nu?
- ♦ Wat kan dit verhaal ons leren over nu?

Moedig hen aan om hun antwoorden te onderbouwen.

Nagesprek
Soldaat van Oranje – De Musical

Je hebt Soldaat van Oranje – De Musical gezien. Wat vond je ervan? Heeft de voorstelling indruk op je gemaakt? Je wilt er vast graag meer vertellen.

Doelen

- Ik reflecteer op het verhaal.
- Ik beseef dat omstandigheden impact hebben op het maken van keuzes.
- Ik maak de koppeling van het verleden naar het heden.

1 Reflectie

Bespreek onderstaande vragen met een klasgenoot. Rupeer op elkaars antwoorden en vraag door. Schrijf per vraag een korte samenvatting van jullie gesprek op.

Welke scène vond je het meest indrukwekkend of ontroerend en waarom?

Op welke manier worden de verschillende groepen/perspectieven op de oorlog zichtbaar?

1 Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

Welke boodschap wil de voorstelling overbrengen, denk je?

Heb je altijd een keuze in oorlogstijd? Wanneer wel of niet?

Wat kan dit verhaal ons leren over nu?

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje – De Musical X War Child

2

Oorlog nu

De leerlingen verdiepen zich in een actueel conflict en doen onderzoek naar de gevolgen van een oorlog voor mensen. Ze gebruiken de website van *War Child* en komen erachter wat *War Child* doet om kinderen te helpen. Ze leren Bahara kennen, een meisje dat moest vluchten voor oorlogsgeweld. Zij vertelt wat haar helpt om haar gevoelens te uiten.

Duur:

- ♦ 2 lesuren

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... leren hoe *War Child* zich inzet voor kinderen.
- ... leren over een actueel conflict.
- ... leren hoe ze hun gevoel op een creatieve manier kunnen uiten.

Benodigheden:

- ♦ voor iedere leerling het werkblad *Oorlog nu*
- ♦ device

Deze les gaat over conflicten die nu plaatsvinden. Draag zorg voor de leerlingen in de klas die zelf gevlucht zijn of familie hebben die in oorlogsgebied wonen. Je kunt hen van tevoren (een-op-een) de vraag stellen of ze iets willen delen met de klas over hun eigen ervaring. Vertel ook dat je het fijn vindt als ze aangeven wanneer ze het moeilijk hebben, zodat je hier rekening mee kunt houden.

Lesuur 1

Opdracht 1: Bahara

De leerlingen lezen klassikaal of zelfstandig het [interview met Bahara](https://warchild.nl/bahara-hamidy) op warchild.nl/bahara-hamidy.

Stel de leerlingen vragen als: Waarom

is Bahara gevlucht? Bahara vertelt ook dat het leven ondanks geweld en bomaanslagen gewoon doorging. Welke eigenschappen helpen je om door zo'n moeilijke tijd heen te komen?

De leerlingen schrijven vijf woorden op die ze bij Bahara vinden passen. Bespreek de woorden van de leerlingen en schrijf ze op het bord. Welke woorden worden het vaakst genoemd?

Ga vervolgens met de leerlingen in gesprek over oorlogen die nu aan de gang zijn:

- ♦ Welke oorlogen kennen ze?
- ♦ Wat zijn redenen voor die oorlogen geweest? (Denk aan godsdienst, macht of economische omstandigheden.)
- ♦ Wat zijn de gevolgen en is het einde in zicht?

Bied ruimte voor persoonlijke verhalen.

Oorlog nu

Oorloggen zijn helaas nog steeds realiteit. Ook vandaag verhuizen er mensen voor hun vrijheid, vallen er onschuldige slachtoffers, staan families op de vlucht en dromen kinderen van een zorgeloze toekomst. In deze opdracht vertel je je in een actueel conflict en onderzoek je de gevolgen voor de mensen die ernaar te maken hebben.

Doelen

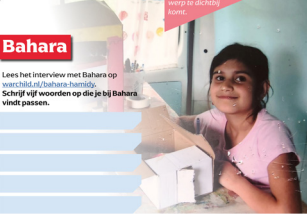
- Ik leer hoe War Child zich inzet voor kinderen.
- Ik leer over leedlijgenoten die opgroeien in oorlog en welke impact dit op hen heeft.
- Ik leer over een actueel conflict.
- Ik leer hoe ik mijn gevoel op een creatieve manier kan uiten.

Benodigdheden

- device

1 Bahara

Lees het interview met Bahara op www.warchild.nl/bahara-besprek. Schrijf vijf woorden op die je bij Bahara vindt passen.

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

WAR CHILD

2 War Child

De docent heeft kort verteld wat War Child doet. Schrijf het doel van War Child in eigen woorden op. Je kunt ook kijken op de site: www.warchild.nl/aanpak.

Ga nu naar de website www.warchild.nl/hier-werken-wij. Je ziet dat War Child actief is in veel verschillende landen.

Wat je verwacht dat War Child actief is in al deze landen? Waarom wel/niet, leg uit.

Is de inzet van War Child overal even belangrijk? Waarom vind je dat?

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

3 Verhalen van kinderen

Ga naar de website www.warchild.nl/verhalen-van-kinderen. Lees minstens drie verhalen van kinderen die een oorlog of conflict hebben meegemaakt.

Welk verhaal maakt de meeste indruk op je? Waarom?

Wat weet je nu over deze hooftpersoon? Schrijf het op in kernwoorden.

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu

Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

Opdracht 2: War Child

Vertel de leerlingen wat War Child doet: War Child zet zich wereldwijd in voor honderdduizenden kinderen en jongeren die opgroeien in oorlog en geweld.

War Child richt zich op hun veerkracht en biedt psychosociale steun, bescherming en onderwijs om kinderen te helpen hun leven weer op te pakken en grip te krijgen op hun toekomst. De programma's van War Child worden steeds onderzocht en bijgesteld, zodat ze zeker weten dat wat zij doen ook werkt.

Stel de leerlingen vragen als: Wat betekent veerkracht? Wat zou psychosociale steun betekenen? Waarom is het bieden van onderwijs belangrijk? Is het goed om je methodes te testen en bij te stellen?

De leerlingen bekijken de pagina 'Hier werken wij' op de website van War Child. Dit kun je ook klassikaal doen. Vraag aan de leerlingen wat de rol van War Child in Nederland is, verschilt dit van hun rol in Afghanistan? Is de inzet van War Child overal even belangrijk? Praat er samen over.

Opdracht 3: Verhalen van kinderen

De leerlingen lezen een aantal verhalen van kinderen op de website van War Child. Ze denken na over het verhaal dat hen het meest aanspreekt.

Differentiatie ◀◀

Lees samen een aantal verhalen van kinderen. Ga hierover in gesprek:

- Waarom maakt het verhaal indruk op je?
- Welk gevoel roept dit bij je op?
- Wat zou jij kunnen doen om hem of haar te helpen?

Kies samen een verhaal dat indruk maakt.

Differentiatie ▶▶

De leerlingen lezen drie verhalen van kinderen in een oorlogssituatie. Laat ze opschrijven hoe de omstandigheden van de kinderen zich tot elkaar verhouden en wat War Child in deze situaties kan doen om de kinderen te helpen.

Voor deze volgende opdracht kijken de leerlingen eerst een [video van Bahara](https://www.youtube.com/watch?v=OSW_DOQOc60&ab_channel=ActieWarChild).

(https://www.youtube.com/watch?v=OSW_DOQOc60&ab_channel=ActieWarChild)

Ze vertelt onder andere dat ze haar gevoelens uit door het schrijven van gedichten. Door het inzetten van creativiteit zit ze beter in haar vel.

Vertel de leerlingen dat het soms moeilijk is om in een gesprek precies te zeggen wat je voelt. Vraag of de leerlingen dit herkennen. Vertel dat creativiteit soms kan helpen om je gevoel alsnog te uiten: voor jezelf, maar ook voor anderen om het te begrijpen. Vraag aan de leerlingen wat zij doen als ze het moeilijk hebben en hoe ze omgaan met problemen. Gaan ze in gesprek, schrijven ze erover of stoppen ze het weg? En hoe zou het zijn om je te uiten via muziek, poëzie of een tekening? Kan dat ook helpen met het omgaan met je emoties?

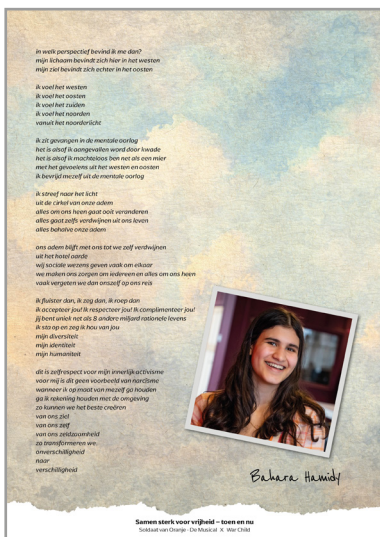
Opdracht 6: Aan de slag

Vertel de leerlingen dat ze in deze opdracht hun gevoel gaan uiten met een gedicht, verhaal, tekening of een andere creatieve uiting. Laat de leerlingen be-

denken in welke situatie ze het lastig vonden om over hun gevoel te praten. Over deze situatie maken ze de opdracht. Ze kunnen ook zelf een situatie bedenken. Bespreek de **opdracht** met de leerlingen en laat hen nadenken over hoe je die kunt verwerken in het eindproduct.

Differentiatie ►►

Lees met de leerlingen het gedicht van Bahara of laat ze het gedicht zelfstandig lezen (zie bijlage 3: Gedicht). Wat is de eerste reactie van de leerlingen? Je hoeft nog niet op de inhoud van het gedicht in te gaan. Hierna lezen de leerlingen het gedicht nog een keer in tweetallen. Ieder tweetal kiest een strofe uit die hen het meest aanspreekt. Ze vertellen hoe Bahara haar emoties via poëzie verwoordt.

Wat vind jij?

De leerlingen denken na over stellingen rondom oorlog en de gevolgen ervan. Ze nemen zelf een standpunt in en verdiepen zich in standpunten van anderen.

Duur:

- ♦ 1 lesuur

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ... bedenken zelf stellingen.
- ... luisteren naar en verdiepen zich in standpunten van anderen.
- ... leren open te staan voor de mening en ideeën van anderen
- ... kunnen hun eigen keuzes onderbouwen.

Benodigdheden:

- ♦ voor iedere leerling het werkblad *Wat vind jij?*
- ♦ bij voorkeur een grote ruimte zoals het schoolplein of de gymzaal.

Opdracht 1: Een eigen stelling

De leerlingen denken zelf na over twee stellingen. Een goede stelling is een stelling waar voor- en tegenstanders voor zijn.

Differentiatie ◀◀

Leg de leerlingen een aantal stellingen voor en vraag of het een goede stelling is of niet: oorlog veroorzaakt onnodig leed, of: kinderen in een oorlogsgebied moeten we helpen. Deze stellingen zijn niet goed, omdat (bijna) iedereen het ermee eens is.

Differentiatie ▶▶

Laat de leerlingen op zoek gaan naar standpunten over oorlog die wereldleiders hebben ingenomen. Hoe hebben zij hun mening onderbouwd?

TIP! Bespreek een aantal stellingen klassikaal. Zo kunnen leerlingen vast oefenen met het geven van hun mening. Stimuleer ze om zo veel mogelijk argumenten te bedenken. Laat hen ook de andere tips over debatteren lezen als voorbereiding.

Differentiatie ◀◀

Doe je deze opdracht in het lokaal, laat de leerlingen dan opstaan van hun stoel als ze het met een stelling eens zijn. De leerlingen die zijn opgestaan, wisselen van stoel met een andere leerling die is opgestaan.

Differentiatie ▶▶

Breng nog een aantal van de stellingen in die leerlingen bedacht hebben bij opdracht 1.

Laat een leerling of een tweetal het gesprek leiden en de vragen stellen.

TIP!

- ♦ Vraag leerlingen hun mening te onderbouwen en vraag door.
- ♦ Laat de leerlingen argumenten bedenken van iemand die een andere mening heeft.
- ♦ Laat leerlingen die dicht bij elkaar staan samen praten over waarom ze gekozen hebben voor die plek op de lijn.
- ♦ Laat de leerlingen een ander persoon in gedachten nemen, bijvoorbeeld in een kind dat een oorlog heeft meegemaakt. Hoe zou die persoon over de stelling denken?

Opdracht 2: Eens of oneens?

Leg de leerlingen een aantal – of alle – van de stellingen hieronder voor. Het zou mooi zijn als je dit op het plein, in de gymzaal of in een grote ruimte kunt doen, zodat je een lijn op de grond kunt leggen of tekenen. Deze lijn loopt van 'eens' tot 'oneens'. De leerlingen kunnen op de lijn aangeven in hoeverre ze het eens of oneens zijn. Geef duidelijk aan wat de schaal is van de lijn. Wanneer ben je het een beetje eens en wanneer bijvoorbeeld een beetje oneens? Vertel de leerlingen dat ze in eerste instantie niet in het midden mogen gaan staan: je moet een kant kiezen.

Deze stellingen kun je gebruiken:

- ♦ Opkomen voor anderen is belangrijker dan je eigen veiligheid.
- ♦ Je kunt weer helemaal gelukkig worden als je een oorlog hebt meegemaakt.
- ♦ In een nieuw land ga je je vanzelf thuis voelen.
- ♦ Als ik twee uur per week vrijwilligerswerk kan doen, doe ik dat.
- ♦ Ik ben verantwoordelijk voor andermans vrijheid.
- ♦ Als ik voor 2 euro per week een ander kan helpen, dan doe ik dat.
- ♦ Ik kan nieuwe dingen leren van kinderen die gevlucht zijn.
- ♦ Iedereen kan iets doen om een ander te helpen.
- ♦ Kleine daden zijn net zo belangrijk als grote daden.

2 Eens of oneens?

De leerkracht noemt verschillende stellingen. Denk goed na over waarom je het ergens mee eens of oneens bent. Beargumenteer je mening en luister naar de mening van je klasgenoten.

Vul dit in als het klassikale gedeelte is afgelopen.

Met welke stelling was je het helemaal eens? Leg uit waarom.

Met welke stelling was je het deels eens/oneens? Leg uit waarom.

Met welke stelling was je het helemaal oneens? Leg uit waarom.

Hebben de argumenten van klasgenoten je mening veranderd? Waardoor?

Welk argument heb jij gegeven om je klasgenoten op een andere gedachte te brengen? Is het gelukt om ze te overtuigen?

Samen sterk voor vrijheid – toen en nu
Soldaat van Oranje - De Musical X War Child

Ga na iedere stelling met de leerlingen in gesprek. Moedig hen aan om hun mening te onderbouwen en vragen aan elkaar te stellen. Laat de leerlingen naar elkaar luisteren en stel vragen: Was het makkelijk om te kiezen? Snap je dat er mensen zijn die niet hetzelfde denken over de stelling? Handel je ook naar de stellingen? Waarom is het makkelijker om je mening te geven dan daadwerkelijk actie te ondernemen? Wat als iedereen een klein beetje bijdraagt aan een betere wereld, hoe ziet de wereld er dan uit over tien jaar?

Geef de leerlingen na het bespreken de tijd om van plek op de lijn te wisselen: zijn ze van mening veranderd door naar elkaar te luisteren en in gesprek te gaan?

Als je alle stellingen behandeld hebt, kun je samen in gesprek gaan over het belang van open staan voor elkaars ideeën. Vraag de leerlingen hoe het is om echt te luisteren naar elkaar en naar andere standpunten. Waarom is het belangrijk om naar elkaar te luisteren en niet in een welles-nietesdiscussie terecht te komen? Moet je het na een discussie met elkaar eens zijn, of het is niet erg als je niet van mening veranderd bent? Leg het belang van respect, elkaar laten uitpraten en iedereen in zijn waarde laten uit.

Vraag de leerlingen wat ze deze les geleerd hebben.

Kom in actie!

In deze opdracht zetten de leerlingen een fondsenwervende actie op touw waarbij ieders talenten benut worden, om zo leeftijdsgenoten in conflictgebieden te steunen. De leerlingen kunnen dit in groepjes doen, maar je kunt er ook voor kiezen om klassikaal een actie te bedenken. Ongeacht de vorm zullen de leerlingen leren samenwerken en organiseren en zullen ze verantwoordelijkheid moeten dragen voor het bereiken van een gemeenschappelijk doel: zoveel mogelijk geld ophalen.

Duur:

- ♦ 2 lesuren + het uitvoeren van de actie

Lesdoelen:

De leerlingen ...

- ♦ denken na over hoe ze ieders talenten kunnen benutten.
- ♦ zetten een actie op touw.
- ♦ voeren een actie uit om geld op te halen voor leeftijdsgenoten die leven in een oorlogssituatie.

Benodigdheden:

- ♦ voor iedere leerling het werkblad *Kom in actie*
- ♦ device

Opdracht 1: War Child in actie

De leerlingen denken na over wat *War Child* doet om kinderen wereldwijd te helpen. Ze bedenken een slogan voor *War Child*. Deze slogan kunnen ze straks gebruiken bij hun eigen actie. Bespreek de ideeën van de leerlingen klassikaal.

Opdracht 2: Een actie bedenken

De leerlingen bedenken een actie. Bespreek klassikaal de verschillende stappen van het opzetten van een actie en laat de leerlingen ideeën bedenken over hoe je dit het beste kunt aanpakken.

www.warchild.nl/goed-bezig

TIP! Bekijk met de leerlingen een Goed bezig verhaal op de website van War Child en kijk hoe anderen 'goed bezig' zijn.

Kom in actie!

Anderen kan ons doen en alle bezig helpen. In deze opdracht zet je zelf een actie op om geld in te zamelen voor War Child, zodat je leeftijdsgenoten kunt steunen die opgroeien in oorlog. Wees creatief en werk samen. Waar wacht je nog op? Maak impact!

Doelen

- Ik kan een actie bedenken om geld in te zamelen.
- Ik kan een actie uitvoeren.
- Samen met mijn groepje werk ik toe naar een doel.
- Ik kan bedenken waar ik goed in ben en hoe ik dat voor een actie kan inzetten.

1 War Child in actie

TIP! Kijk op de website www.warchild.nl!

Voorde je je eigen actie opzet, denk je samen na over hoe War Child zich inzet voor kinderen over de hele wereld.

Wat doet War Child om kinderen te helpen?

Bedenk een slogan voor War Child. Deze gebruik je straks voor je eigen actie.

1 Samen sterk voor vrijheid - toen en nu

2 Een actie bedenken

Nu is het tijd om een eigen actie te bedenken. Denk out of the box! Beantwoord de volgende vragen om je ideeën om te zetten in acties.

Wat is het doel van jullie actie?

Welke boodschap willen jullie overbrengen? Denk aan de slogan uit opdracht 1.

Wie is de doelgroep (kinderen, jongeren, volwassenen, bedrijven, scholen)?

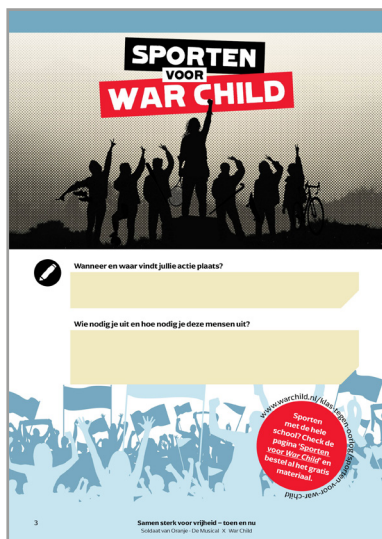
Hoe gaan jullie geld ophalen voor War Child?

Wie is het War Child met B en een kind een maand lang aan hulpen en met 100 euro aan hulpen voor? Hoeveel kinderen kunnen jullie helpen met je actie?

Op zoek naar inspiratie? Bekijk het Actie ABC van War Child.

2 Samen sterk voor vrijheid - toen en nu

Samen sterk voor vrijheid - toen en nu

Opdracht 3: Voorbereiden

De leerlingen bereiden een actie voor. Laat hen tussentijds vertellen waar ze mee bezig zijn, zodat klasgenoten van elkaar kunnen leren. Help de leerlingen bij het maken van een planning. Vraag of de leerlingen zich goed genoeg voorbereid voelen om de actie daadwerkelijk uit te voeren. Zet je een klassikale actie op? Zorg ervoor dat iedere leerling een onderdeel op zich neemt waarbij zijn eigen talenten het best uitkomen. Bespreek samen wie er goed is in de promotie, teksten schrijven, plannings maken en de versiering regelen.

www.voorwarchild.nl

TIP! Op de website van War Child kunnen de leerlingen een eigen actiepagina maken. Meer informatie hierover vind je [hier](https://www.voorwarchild.nl/faq).

www.voorwarchild.nl/faq

TIP! Laat je leerlingen een sponsor- en organiseren. De leerlingen kunnen ieder (in groepjes) een onderdeel van de organisatie op zich nemen en zo gezamenlijk een evenement op touw zetten. Bestel gratis het pakket [Sporten voor War Child](https://www.voorwarchild.nl) In het pakket vind je onder andere een stappenplan, sponsor- en stempelkaarten en een promotieposter.

www.warchild.nl/klas-tegen-oorlog/sporten-voor-war-child

COLOFON:

Concept en tekst: Patsboem! educatief i.s.m. Soldaat van Oranje - De Musical en War Child

Vormgeving: Patsboem! educatief

Beeld: Adobe Stock (AI), Bahara Hamidy, Bundesarchiv, Historisch Centrum Limburg, Nationaal Archief, Nationaal Monument Oranjehotel, Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Soldaat van Oranje - De Musical (Joris van Bennekom), War Child, Wikimedia

Met speciale dank aan: Bahara Hamidy

PATS BOEM!

